

izvleček

Članek poizkuša najti povezavo med urejenostjo kozmosa in arhitekturo kot "kozmično umetnostjo" in sloni na predpostavki, da obstaja univerzalni red v urejenosti sveta. Nakazuje stroj umetnosti oblikovanja prostora, ki posnema pravzorec (logične) urejenosti Kozmosa.

Logična ureditev kozmosa predstavlja pravzorec in model za delovanje vseh entitet, ki ga soustvarjajo. Iz dejstev kako naj bi bil svet urejen, tudi izpeljemo tezo, da soodvisni, polarizirani elementi (kompleksnih) dvojic veljajo tudi za arhitekturo.

S pomočjo sklepanja od splošnega k posameznemu in od posameznega na splošno, predvsem pa s pomočjo analogije, je mogoče iz osnovne premise, da je arhitektura umetnost, znanost in filozofija, izpeljati sistem diad in hkrati dokazati, da dobra arhitektura sloni na zbiru (so)odvisnih uravnoteženih dvojic, ki tvorijo podpirajo ena drugo. S tem tudi posredno dokažemo, da so tudi likovnost, likovno - prostorska kompozicija tisti elementi, brez katerih ni umetnosti oblikovanja prostora - arhitekture.

ključne besede:

arhitektura, arhetip, kozmos, oblikovanje, soodvisne dvojice, komponente arhitekture, likovnost

abstract

Based on the hypothesis that universal order exists in world order, the article attempts to establish ties between cosmic order and architecture as a "cosmic art". It points out the system of the art of spatial design, which copies the arch-pattern (logic) of cosmic order.

Logical spatial order represents the arch-pattern and model for operation of all entities that create it. From facts about ways, in which to order the world, we can deduce the thesis that interdependent, polarised elements of (complex) pairs, also apply to architecture.

By concluding from general to particular and particular to general, mainly by analogy, the basic premise that architecture is art, science and philosophy can help in equating a system of pairs and simultaneously prove that good architecture relies on a sum of (inter)dependent balanced pairs, which creatively support each other. Thus we indirectly prove that art and artistic-spatial composition are those elements, without which there is no art of spatial design - architecture.

key words:

architecture, arch-type, cosmos, design, interdependent pairs, architectural components, art

Odnos človeka do kozmosa kot (logično) urejenega sveta se je skozi zgodovino spreminjal v skladu z rastjo in padci civilizacije. Od nivoja civilizacije je odvisen odnos do narave, sveta, ki nas obdaja, vesolja. Različna izročila dokazujejo enovitost kozmosa, pripeljejo nas do celovitejšega pogleda na svet, na človeka, s tem pa tudi posredno dokazujejo kompleksnost arhitekture kot mikrokozmosa po meri človeka.

Zhuang Zi pravi: "Veliko znanje vidi vse kot eno, majhno znanje pa to enost razbije v mnogoterost" [Amaliotti, 2000: 15]. Pravi tudi: "Nebo in Zemlja sta soodvisna: poznati enega, pomeni poznati drugega" [Amaliotti, 2000: 44].

Različne filozofske tradicije razumejo vesolje kot urejen kaos, kot entiteto z enotnim načinom delovanja. Arhitektura je podobno kot kozmos večplastna, pa vendar obstaja kot nedeljiva celota. Segment zenovskega razumevanja enosti vseh stvari kot neskončne, vseobsežne "praznine", kjer ni drugačnega, pa vendar vse obstaja v svoji popolni resnici, velja tudi za arhitekturo kot kompleksno entiteto. Arhitekturni objekt je celota, podobno kot človek. Tako človek, kakor tudi arhitekturni objekt, predstavlja mikrokozmos znotraj vseobsežne celote. Logična ureditev kozmosa predstavlja pravzorec in model za delovanje vseh entitet, ki ga soustvarjajo. Vsekakor univerzalni red, ki poganja vesolje, velja tudi za arhitekturo.

Univerzalni dinamični red

Iz dejstev kako naj bi bil svet urejen, na kar kažeta tako daljnovzhodna filozofija kakor tudi dosežki filozofije in znanosti zahodne civilizacije, izpeljujemo tezo, da igra soodvisnih, dopolnjujočih se dvojic opredeljuje tudi arhitekturo v najboljšem pomenu besede. Vpeljava dvojic seveda velja le ob predpostavki, da je mogoče triade (1) zožati na diade in iz preostalih elementov urediti nove "množice" - dvojice, oziroma nove medsebojne odnose teh entitet.

Naravna težnja po dinamičnem ravnovesju

Za vesolje velja, da se neprenehoma uravnatežuje, umerja, da bi doseglo (začasno) ravnovesje. Predstavlja dinamičen, neprestano (večno) spreminjajoč se sistem. Edino na kar se lahko v njem z gotovostjo zanesemo je, da nič ni nespremenljivo. *Panta rhei* pa velja tako za človeka, njegovo zavest, civilizacijo, kulturo, s tem pa tudi za arhitekturo.

Kadar je nečesa preveč, stvar po naravni vztrajnosti vedno teži k svojemu nasprotju, zmanjševanju istega, oziroma kopičenju nasprotnega. Gre za premeno v svoje nasprotje. Tudi vse soodvisne dvojice, ki nastopajo kot gonilo sveta, naj bi bile v pravem razmerju, kar velja tako za življenje nasploh, pa tudi za oblikovanje arhitekturnega prostora. (2) V naravnem redu obstaja želja po izravnavi, po odstranitvi skrajnosti, nevtralizaciji nasprotij. Težnja naravnega reda je težnja po uravnateženosti.

Oba pola iste stvarnosti posameznih soodvisnih dvojic (entitet) tvorno sodelujeta v neskončni igri, da bi znova in znova dosegla ravnotežje, usklajenost, pri čemer na nek način ovirata drug drugega, da bi čim kasneje zašla v skrajnosti. Vsak element dvojice predstavlja varnostni ventil za drugega. Ko se nasprotno predznačeni element neskončno približa ekstremu, pride do obrata, kjer ga postopno ponovno menja prvi. Delujeta v nekakšni povratni zvezi. (3)

Sistem prenosa informacij v možganih, s pomočjo depolarizacije nevronov, v prenesenem pomenu lahko razumemo tudi kot način premen, (postopnih) sprememb v svoje nasprotje in kot neskončno ponavljanje teh sprememb. Takšen dinamičen način je način varovanja pred dokončnim enoličnim, mirujočim, nespremenjenim stanjem, ki ga lahko razumemo tudi kot "kolaps" sistema [glej tudi Cvetko, 1996: 25].

Kot piše Suzuki [2002: 34] so stari slikarski mojstri neravnatežje oziroma nered vadili tako, da so na papir risali točke v "umetniškem neredu". V resnici je tako, da kakorkoli bi se že

trudili, se največkrat zgodi, da je tisto, kar smo ustvarili, vendarle v nekem redu. Skoraj nemogoče je, da bi točke razvrstili brez vsakršnega reda. Podobno naj bi veljalo tudi za vesolje.

Soodvisnost entitet

Yin in yang kot polarni manifestaciji univerzuma, naj bi s svojim vzajemnim in izmeničnim učinkovanjem ustvarjala celotni Univerzum. Njuni konkretni obliki sta Zemlja in Nebo, severno, osojno pobočje, oziroma prisojno, svetlo in toplo južno pobočje [Milčinski, 1997: 40].

V simbolu *taijitu* sta elementa yin in yang (ženski oziroma moški princip, mirovanje in delovanje) enakovredna. (Stena potrebuje odprtino, zrnce v ometu vdolbino ob sebi.) *Taijito* predstavlja arhetip ustroja Kozmosa, s tem pa tudi arhitekture kot kozmične umetnosti. V končni fazi tudi človek obstaja kot simbol in ponovljeni vzorec Kozmosa. (Po določenem filozofskem videnju sveta, pa naj bi veljalo tudi obratno.)

Tudi v (krščanski) cerkveni arhitekturi se simbolno pojavlja odnos med nebom in zemljo, med prezbiterijem in cerkveno ladjo (prostorom vernikov), kar simbolno ponazarja urejenost Stvarstva (Kozmosa). Cerkvena stavba je (skupaj z verujočimi) označena kot *eikon* in *typos*. Cerkev je ikona in podoba. Kot stavba ikonično in tipološko predstavlja podobo vsega stvarstva, ikono dvojnosti Neba in Zemlje [Kocjančič, 1999: 53].

Znotraj arhitekture gre za odnos med estetiko in uporabnostjo, za soodvisnost med umetniško komponento in izsledki znanosti (tehnike), tehnologijo in likovnim izrazom, konstrukcijo in tehnologijo, likovno prostorsko kompozicijo in konstrukcijo, umetniško komponento in inženirstvom, za odnos med idejo in izvedbo, za odnos med intuicijo in racionalnim razmišljanjem, ... Igra brezštevilnih med seboj odvisnih dvojic je torej nujna za obstoj sveta.

Celovitost človeka in arhitekture

Podobno kot so nekdaj verjeli, da človekovo ravnovesje, kot tudi celoten kozmos, zavisi od pravilnega ravnovesja štirih prvin: ognja, zraka, zemlje in vode [Khayyâm, 2002: 27, 57], tako je tudi arhitektura uravnotežena šele tedaj, ko vsebuje vse attribute, ki jo soustvarjajo. Neravnovesje enega segmenta arhitekture pomeni "neravnovesje" celote. Pri snovanju, pa tudi pri proučevanju arhitekture so pomembni vsi vidiki.

Red in "nered"

Na eni strani obstaja svet kot logično urejen sistem, na drugi "ostanek", ki ga ni moč urediti (z umom). Tudi znotraj sfere arhitekture obstaja izrazito racionalen sistem razmišljanja, na drugi strani pa komponenta, ki temu ne podlega, ki se je ne da spraviti samo v racionalne, z razumom, pa tudi s čuti spoznavne okvire. Nekatere stvari avtor, ustvarjalec - umetnik zaznava intuitivno. Svet nadčutnega, metafizičnega, pa je na nek način gonilo, pa tudi prapočelo in bistvo stvari. Ravno zaradi druge komponente, kvalitetno (lahko bi rekli tudi tisto večno) arhitekturo lahko označimo kot umetnost oblikovanja prostora. "Večna" arhitektura, podobno kot tudi vsakršna prava umetnost, zaobsega tudi tisto neizrekljivo o katerem govori recimo daoizem. (4)

Umetnost kot znanost, arhitektura kot umetnost gradnje

Tako znanost, kakor tudi umetnost, se na podoben način lotevata reševanja zastavljenih problemov, pri čemer je po Hribarju [Marolt, 2001: 32, 33] umetnost danes predvsem tehnologija, ideja (in koncept) pa pred izvedbo. Po njegovem mnenju je umetnik danes predvsem tehnolog.

Že takoj na začetku prvega poglavja Prve knjige Alberti [1986: 1] pove, da umetnost gradnje, kot jo sam imenuje, sestoji iz oblike (oblikovanja) in strukture (sestava, zgradbe). Tudi v nemškem jeziku se beseda stavbarstvo oziroma arhitektura, pojavlja kot "Baukunst", kot sestavljena beseda, ki dobesedno pomeni umetnost gradnje.

Arhitektura kot kozmična umetnost

V uvodu Maxa Theuerja k nemški izdaji Albertijevih Desetih knjig o arhitekturi [1991: XXVII] je že na začetku zapisano, da je arhitektura kozmična umetnost. Za razliko od neurejenega kaosa, kozmos kot simbol reda, predstavlja urejenost. Kadar arhitekturo razumemo tudi kot znanost, bi jo morda veljalo poimenovati celo kot "kozmoška umetnost", kot svetoslovna umetnost.

V končni fazi so nekatere starodavne (obredne) arhitekture nastale na podlagi zvezdoslovja, poznavanja astronomije (pa tudi astrologije), kraji so bili naravnani po nebesnih telesih, okolje so oblikovali tudi po pomembnejših dogodkih tokom sončevega oziroma lunarnega leta [glej tudi Westwood, 1995: 9]. Obstaja(jo) torej kozmični vzorec (vzorci), kateremu (katerim) so sledile že starodavne civilizacije, ki so (sveto, tempeljsko) arhitekturo razumele kot ponovitev kozmičnega vzorca.

Mit in arhetip

Mircea Eliade v svojem delu Kozmos in zgodovina [1992: 8] meni, da spoštovanje mitov pomeni ponavljanje arhetipa. Kozmični vzorec je po njegovem mnenju predhodnik zemeljske arhitekture. Po njegovem mnenju imajo mesta (idealne podobe mest; op. av.) svoje prototipe na nebu. Arhetipi vseh babilonskih mest naj bi bili v ozvezdijih. (5) Celo moderna mesta naj bi zgradili po mitskem vzorcu nebeškega mesta. Tudi Platonovo idealno mesto naj bi poznalo nebeški arhetip. Pri tem Platonove "forme" naj ne bi bile zvezdne, a je njihov mitski prostor kljub temu na nadzemskih ravneh [ibidem: 20-21].

Preoblikovanje v kozmos

Vesolje naj bi se pretvorilo v kozmos šele, ko se spojita lepota in urejenost, ko urejenost prevlada nad lepoto [Hribar, 1997: 37]. Lepota naj bi bila izenačena z redom, ki je utemeljen v logosu, na logičnih zakonih (zakonu protislovja kot omenja Hribar), simetriji, ... Pa vendar je nekaj kar (navidezno) obstaja "brez reda", kot naključje, tudi kot intuicija; z razumom in čuti nespoznavno, ravno tisto, kar tudi arhitekturi dodeljuje žlahtnost.

Takšno razmišljanje je moč prevesti tudi na popolnost, a nedovršenost, ki recimo velja za kamniti zenovski vrt v Kyotu iz 15. stoletja, o katerem piše Deutsch [1989: 108]. Kljub temu, da vrt ne predstavlja abstraktnega ideala (kot bi ga morda francoski baročni park), kaže na notranje bistvo stvari (lepote). Po Deutschu njegovo oblikovanje kaže na izredno spojitve navidezne slučajnosti, spontanosti in določenosti. Sprejemanje ter vključevanje sprotih "naključnosti", ki se prikradejo v oblikovanje, daje tudi arhitekturnemu oblikovanju pravo barvo.

Ta "naključja" so vsebovana v ustvarjalnem mišljenju, v znanosti in umetnosti. Ustvarjalno mišljenje v sintetičnem načinu razmišljanja ob snovanju arhitekture, vključuje tudi likovno mišljenje, ta pa naključnosti, ki bi jih našli pod pojmom intuitivne zaznave, ki ni razumsko utemeljena.

Lepota kot sozvočje

Alberti [1991: 293] definira lepoto kot sozvočje vseh delov, katerim ni kaj dodati niti odvzeti, kjer ni kaj spremeniti, ne da bi s tem kaj pokvarili. V petem poglavju svoje Devete knjige [1991: 492] lepoto opredeljuje kot usklajenost, sozvočje vseh delov, ki

sestavljajo celoto, so med seboj v posebnem razmerju in ki s svojo pravilnostjo oblik slede naravnemu zakonu.

Ko Uršič [1994] citira Aristotelovo Poetiko zapiše, da so kriteriji lepote red, mera in harmonija. Protagoras pravi, da je merilo vseh stvari človek, "bivajočih, kako so, nebivajočih, kako niso."

Arhitekturno znanja

Ko Alberti [1991: 518] govori o znanjih in veščinah, ki so za arhitekta neobhodna, naglašuje (polarizirano dvojico) slikarstvo in matematiko. Kasneje se figurativno izrazi [ibidem: 519], ko meni, da bo arhitekt s poznavanjem slikarstva in matematike lahko pri svojem delu shajal kot pesnik shaja z notranjim glasom in besedami. Ni sicer potrebno, da je arhitekt izmojstren v slikarstvu, da je mojster operiranja s števili ali Arhimed v geometriji. Nadaljuje: "Dovolj bi bilo, da obvlada elemente slikarstva (ki sem jih predpisal)" [ibidem: 519].

Arhitektura kot umno proizvajanje

Ko Hribar citira Platona, uporablja tudi grško besedo *tehne*, ki jo lahko po Hribarjevih besedah pogojno poslovenimo z besedo "umetnost" [1997: 6], in to le pod pogojem, če tega pojma ne razumemo v današnjem pomenu besede, temveč kot vsakršno večše, oziroma umno proizvajanje v pomenu spoznati se na kaj (tudi na idejo).

Tudi v takšnem kontekstu naj bi bila arhitektura umetnost, saj pomeni umno proizvajanje - temeljit razmislek o zasnovi prostora.

Uмно delovanje narave in njena težnja po ravnovesju

Narava po Hribarju, ki preučuje Platona, deluje logično. Ne deluje stihijsko, temveč deluje kot bi delovala po načrtu, umno. To naj bi dejansko pomenilo sistematično urejenost kozmosa in dejstvo, da tudi v naravi vlada red (posredno pa naj bi to veljalo tudi za umetnost, kadar je le ta "naravna", neizumetničena). "Narava je že sama po sebi nekako tehnična, saj deluje kot umet(el)nik, smotno, logično ..." Narava deluje kot *tehne*, kot *ars*, kot umetnost v najširšem pomenu besede [ibidem: 17].

Narava je predvidljiva, prepoznavna in urejena. Heraklitu in Parmenidu se je narava kot *physis* odprla kot harmonična igra enakovrednih nasprotij, luči in teme, moškega in ženske. Že antični filozofi so menili, da so nasprotja krmiljena tako, da so vselej v ravnotežju [ibidem: 12-14].

Iz tega sledi naše stališče, da gre v "naravi" kot enoviti celoti, pa tudi v umetnosti, znanosti, ki iz nje izhajajo (in iz pojma *tehne* - spoznati se na kaj), dejansko za ponavljanje vzorca od celote do detajla in/ali obratno. Umetnost, likovna umetnost in (z njo) arhitektura sta odsev iste stvarnosti.

Soodvisnost elementov dvojic

Iz naše predpostavke o t.i. polarnosti sveta, igri dvojic (diad), ki podpirajo celoto, ki izhaja tudi iz naravnega zakona vzroka in posledice, sledi, da se red, ravnotežje dvojic, dogaja na vseh nivojih od makro do mikrokozmosa, kar naj bi veljalo tudi za arhitekturo kot kozmično umetnost. (6)

V arhitekturi med posameznimi spremenljivkami, ki dejansko soustvarjajo arhitekturo, obstajajo bodisi vzrok in pogojenost, oziroma soodvisnost. Člena sta lahko pogojena drug z drugim, lahko sta v sorazmerju ali v obratnem sorazmerju.

Pravilno izbrana konstrukcija nudi dobro izhodišče oblikovanju, obratno drži, da je dobro oblikovana tista stavba, kjer so načrtovalci izbrali pravo konstrukcijo. Tu sta ideja (zasnova) in izvedba (konstrukcija) dejansko (tudi časovno) soodvisni. Težko je določiti mejo kaj obstaja prej: zasnova celote

ali primerna konstrukcijska rešitev. Razmišljanje se giblje znotraj obeh med seboj povezanih sfer, ki dejansko nista ločeni, (kot ju običajno razumemo) temveč sta pri zasnovi dobre arhitekture neločljivi - sta eno. (7)

Univerzalni vzorec

Tako kot očitno obstaja t.i. univerzalni vzorec, obstaja tudi zavest o lepem, ki pa se z obdobji spreminja, pri čemer je dojemanje (popolnosti) lepote razmerja zlatega reza nekakšna zvezda stalnica. To je merilo človeka, človek pa naj bi bil tudi merilo vseh stvari. Razmerje zlatega reza je pravzaprav univerzalna matrica, saj je v razmerju (do) človeka in (ta) v razmerju do Kozmosa. Univerzalna matrica se tiče tudi polariziranih dvojic; moškega in ženske, yina in yanga, horizontale in vertikale, plusa in minusa, ki sta oba enakovredna, na določen način neločljiva in potrebna, da bi sestavila celoto.

Takšna struktura je ambivalentne narave. Na eni strani pomeni enost, neločljivost, na drugi pa razločuje entitete med seboj. V kontekstu stavbarstva ima pilaster ob sebi steno, stena fasadno odprtino, opeka fugo, zrnice peska v ometu ob sebi praznino.

Soodvisni, polarizirani elementi (kompleksnih) dvojic veljajo tudi za arhitekturo. To velja tako za odnos med estetiko in uporabnostjo, za soodvisnost med umetniško komponento in izsledki znanosti (tehnike), tehnologijo in likovnim izrazom, konstrukcijo in tehnologijo, likovno prostorsko kompozicijo in konstrukcijo, umetniško komponento in inženirstvom, za odnos med idejo in izvedbo, za odnos med intuicijo in racionalnim razmišljanjem, ...

Spoj urejenosti in lepote velja tudi za arhitekturo kot kozmično umetnost. Urejenost pri tem pomeni tako razmislek o uporabnosti, trdnosti in lepoti. Lepota sama po sebi ni dovolj, saj bi kaj hitro prišlo do subjektivnih mnenj, kaj je za nekoga lepo. Velja enost, ko se spojita lepota in "urejenost", ko urejenost prevlada nad nedovršeno lepoto, ko naj bi bila lepota v svoji dovršenosti izenačena z redom.

V arhitekturnem snovanju gre za logično, sistematično in optimalno urejevanje začetnih postavk in njihovo usklajevanje toku načrtovalskega procesa. "Lepota" oziroma likovno razmišljanje, ki pripelje do nje, je neodtujljivi del arhitekture in ne bi smelo biti nekaj, o čemer razmišljamo naknadno. Likovno razmišljanje kot ustvarjalni proces, proces znotraj širšega ustvarjalčevega razmisleka o arhitekturnem prostoru, bi dejansko moralo obstajati znotraj (ustvarjalnega) načrtovalskega procesa, če želimo, da bo arhitektura tudi dejansko delovala kot eno, kot uravnotežena celota, kot celostna metnina. Samo tedaj je lahko arhitektura tudi umetnost, v kateri se zrcali celotna urejenost kozmosa, saj izkazuje (logično) urejeno, predvsem pa s čuti nespoznavno, oziroma zrcali večno (ideal večne lepote). Le v takšnem primeru lahko pomeni zenovski "nič" iz katerega vznikata tako bit kot ne-bit, kot se izraža Hribar [2003: 313], neskončna praznina, v kateri je vse zaobseženo (in ki ni razumsko spoznavna).

To je tisti nič, o katerem piše tako Nikolaj Kuzanski v razpravi *De docta ignorantia* in na katerega se opira tudi Nishida v okviru zena [Hribar, 2003: 315], kjer je preseženo vse z razumom dojemljivo, kar presega vsakršna poimenovanja, kjer je vse zaobseženo, pa vendar obstaja v svoji popolni resničnosti in obstaja kot enost v svoji neskončnosti. Šele to je kozmična umetnost, ki nadaljuje transcendentno znotraj različnih nivojev Kozmosa.

Tako kot se Dao nanaša na vse stvari in pomeni

nerazdružljivost principa in procesa [Heider, 1998: 15] in v katerem se udeležujejo vse stvari in dogodki (ne glede na to, ali so si med seboj skladni ali navzkrižni, komplementarni ali nasprotujoči si), tako deluje arhitektura znotraj kozmičnega principa, vse njene komponente pa znotraj načrtovalskega procesa. Tako kot se Dao kot princip, ki določa stvarstvo, nanaša na vse stvari, tako se tudi širša likovnost nanaša na snovanje arhitekture (oziroma obratno).

Če drži, da je človek kot mikrokozmos umerjen po Kozmosu, je dobra arhitektura umerjena po človeku in zanjo tudi dejansko velja, da je kozmična umetnost. Dobra arhitektura je tista, ki jo avtor obravnava celostno, kot enovit skupek posameznih elementov - entitet in ki te vključuje v pravem razmerju, predvsem pa je po meri človeka. Arhitektura v najboljšem pomenu besede pomeni (enovito) sožitje uporabnosti, estetike in konstrukcije. V odvisni dvojici yina in yanga, celote, enosti, se v dominantni vlogi izmenjujeta estetika (lepota) in uporabnost.

Kvalitetno stavbarstvo obstaja le znotraj preseka umetnosti in znanosti, znotraj za nepoznavalca navidezno ločenih sfer. Obstaja kot uravnotežena celota, a je glede na različna umetnostno-zgodovinska obdobja, oziroma arhitekturno zgodovino, različno interpretirano. Likovnost in estetika na eni strani, uporabnost in konstrukcija na drugi, predstavljajo le dva pola neločljive celote in naravo arhitekture. Arhitekturi ni moč odvzeti njene ambivalentne narave, ne da bi jo s tem bistveno okrnili.

Slika 1: Peter Marolt. Entiteta 4. Mešana tehnika, 30x20x30, 2003.
Peter Marolt, *Entity 4, Mixed technique, 30x20x30, 2003.*

Opombe

- 1 Opredelitev arhitekture kot znanosti, umetnosti in filozofije je mogoče reducirati na tezo, da je arhitektura znanost in umetnost (o oblikovanju prostora). Filozofija je kot mati vseh znanosti namreč že vključena v pojmu

- 2 znanosti. (Svetovni nazor pa je seveda vključen tudi v umetniškem delovanju, v umetniški, v našem primeru v likovni komponenti arhitekture). Planine se v svoji dolgoletni spremembi zaradi erozije spuščajo v doline ter jih s tem izravnavajo. Preobilje ali manko nečesa, lahko pomeni težave, hkrati pa tudi možnost pozitivnega preobrata. Posledice preobrata so lahko za nas dobre ali slabe. Zgodovinski preobrat lahko s seboj sprva sicer prinese veliko gorja, v kasnejšem obdobju pa vsaj za določen čas izboljšanje in pozitivno spremembo. Vsakršna pretirana eksploatacija na primer, s seboj prinese negativne posledice, saj ruši naravno razmerje. Golosek na hribini pomeni plazenje zemlje ob večji količini dežja. Težave se pojavljajo zaradi uničevanja pragozda, pretiranega izlova rib,....
- 3 Oblikovanje v rokokou, kot zadnji fazi baroka, ki pomeni počasni zaton takšnega (prebogatega) zaljšanja kipov, fasad, arhitekturnega prostora, pomeni prehod k umirjenjšemu, bolj "klasično" naravnemu stilu. Obratno se po "funkcionalizmu" (pa tudi vzporedno z njim) postopoma vračajo stili, ki iščejo nekoliko "bogatejši" likovni izraz.
- 4 Če je Dao (pot) izrekljiv, potem ni več večni Dao.
- 5 Mesto Sippara ima arhetip v Ozvezdju raka, Ninive v Ursa Maior, Asur v Arcturusu,....
- 6 V arhitekturi govorimo o enotnem oblikovanju od "globalne zasnove" objekta pa vse do detajla. Pri tem gre lahko za bolj ali manj hkraten razmislek o celoti in o detajlu, lahko pa celotna ideja izhaja iz ideje o detajlu, ki postane vodilna (prepoznavna) ideja arhitekturnega objekta. (Prezračevalne naprave lahko kot likovno - kompozicijski in simbolni element označujejo vhod v javno zgradbo.) Pri enakomernem odmerjanju razmisleka tako o detajlu, kakor tudi o celoti, govorimo, da "detajl podpira celoto", velja pa tudi obratno.
- 7 Obratno velja, kadar gre za (izključen) poudarek na uporabnosti, bodisi zaradi masovne, poenostavljene, hitrejšje gradnje, zaradi zahteve investitorja po zmanjšanju stroškov gradnje, kjer gre za okleščanje likovno - estetske plati arhitekture. Tega seveda ne gre zamenjevati z minimalističnim oblikovanjem, kjer gre za specifično in zavestno izbrano estetiko, ki v likovno - oblikovalskem smislu predstavlja kvaliteto.

Viri in literatura

- Alberti, L. B., 1986: The ten books of architecture. Dover publications, New York. (reprint izdaje: Alberti, L. B., 1755: The ten books of architecture. Edward Owen, London.)
- Alberti, L.B., 1991: Zehn Bücher über die Baukunst. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt. (reprint izdaje: Alberti, L. B., 1912: Zehn Bücher über die Baukunst. Heller, Wien, Leipzig.)
- Amaliotti, P. (ur.), 2000: Čuang Ce: Kje je tao in druge zgodbe. Amaliotti & Amaliotti, Ljubljana.
- Cvetko, B., 1996: Sedemnajst trenutkov misli. Samozaložba, Ljubljana.
- Deutsch, E., 1989: Vrt i kontemplacija. Kameni vrt Rjoandi u Kjotu i pojam yugena. Pajin, D. (ur.) Zen danas. Dečje novine, Gornji Milanovac: 108-112.
- Eliade, M., 1992: Kozmos in zgodovina; mit o večnem vračanju. (prvič izdano: Eliade, M., 1949: Le Mythe de l'eternel retour: archetypes et repetition. Librairie Gallimard, Pariz.) Nova Revija, Ljubljana.
- Heider, J., 1998: Tao vodenja: Lao Cejev Tao te čing prirejen za naše dni. Alpha center, Ljubljana.
- Hribar, T., 1997: O logičnosti kozmosa. Logos in kozmos. Poligrafi, Let 2, Št 7,8: 5-38.
- Hribar, T., 2003: Dar biti: darovanje in žrtvovanje. Slovenska matica, Ljubljana.
- Khayyâm, O., 2002: Štirivrstičnice : Omar Hajam rubaijat. Samozaložba Anan, Ljubljana.
- Kocjančič, G., 1999: Sveti prostor - prostor simbola. Sakralna arhitektura v slovenskem prostoru - danes. Pozoj, Velenje: 49-60.
- Marolt, P., 2001: Arhitektura sakralnega prostora tu in danes v Sloveniji: sveto v sakralnem in profanem (magistrsko delo). Fakulteta za arhitekturo, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- Milčinski, M., 1997: Človek v kaosu - stara Kitajska. Logos in kozmos. Poligrafi, Let 2, Št 7,8: 39-50.
- Musashi, M., 1999: Knjiga petih prstanov - Gorin no šo. Amaliotti, Ljubljana.
- Suzuki, S., 2002: Duh zena, duh začetništva. Kud Logos, Ljubljana.
- Uršič, M., 1994: Gnostični eseji. Nova revija, Ljubljana.
- Westwood, J., 1995: Skrivnostni kraji sveta. Mladinska knjiga, Ljubljana.

Vir slike:

Peter Marolt, 2003: Polnočna tišina (katalog razstave). Atrij Šivčeve hiše v Radovljici, 19. december 2003 - 6. januar 2004. Muzeji radovljiške občine, Radovljica. (foto: Miran Kambič)

asist mag Peter Marolt
Univerza v Ljubljani
Fakulteta za arhitekturo
peter.marolt@arh.uni-lj.si